

Стокгольм із пташиного лету

Немає нічого гіршого, ніж бути
повішеним потай.

Вольтер

Було ясне надвечір'я на початку травня. Невеличкий сад на пагорбі Мосебаке ще не відкрили для відвідувачів, і квітники в ньому були ще не скопані. Проліски, що повитикалися з-під торішнього сухого листа, вже мали от-от скінчити свій короткий вік і поступитися місцем чутливішому до морозу шафрану, який знайшов собі захисток під голою грушею; бузок чекав тільки південного вітру, щоб укрітися цвітом, а липи й далі постачали зі своїх не розпуклих ще бруньок любовний напій зябликам, що жваво лагодили вимощені мохом гнізда у гіллі біля самих стовбурів дерев. Жодна людська нога не топтала ще піщаних стежок, відколи з них зійшов сніг, тому тут було привільне життя птахам і квіткам. Горобці визбирували всіяке сміття і носили під дах будинку навігаційної школи: підбирали шматочки ракетних гільз із осіннього феєрверку, вискубували солому, якою були обмотані молоді деревця, привезені торік із Росендальського садівництва, — їхнє око помічало все! Вони знаходили клаптики барежевої матерії в альтанках і жмутики собачої шерсті, що позастрягали на шорстких дерев'яних ніжках лавок, — сліди собачих бійок із минулої

осені. Усюди кипіли життя і боротьба за існування.

Сонце стояло ще над Лільгольмом і кидало на схід цілі пучки проміння. Воно пролизувало дим, що здіймався від Бергсунду, ковзало по затоці Рідарф'єрд, спиналося на хрест Рідаргольмської і натикалося на стрімкий дах Німецької церков, гралося вимпелами суден біля Шепсбру, віддзеркалювалось у вікнах великого будинку морської митниці, золотило гаї острова Лідінге і тонуло в порожєвілих хмарах ген-ген удалині, над морем. А звідти знявся вітер і полинув тим самим шляхом, тільки у зворотному напрямку — через Ваксгольм, повз фортецю, морську митницю, острів Сіклу, покружляв на Гестгольмі, заглядаючи в місця літніх розваг, тоді помчав далі й досяг затоки Данвік, злякався там чогось і кинувся наосліп південним берегом, прихопивши із собою запах вугілля, дьогтю й риби, наскочив на Стадгорд, побрався вгору по Мосебаке, залетів у сад і наткнувся на стіну. Тієї самої миті стіна подалася — то кухарка розчинила вікно, зірвавши папір, яким були обклеєні рами; з кімнати бухнув огидний дух пригорілого сала, пива, соснового хмизу й тирси, і вітер поніс його далі. Поки дівчина стояла, набираючи повні груди свіжого повітря, він примудрився прихопити з вікна вату, посипану блискітками, ягодами барбарису й пелюстками шипшини, і закружляв із нею по стежках у танці, до якої незабаром приєдналися горобці й зяблики, раді, що вітер, принісши їм свою здобич, зняв із них чимало весняних турбот.

Тим часом кухарка знов узялася до вікон, а за кілька хвилин з пивниці на веранду від-

чинилися й двері. З них вийшов скромний на вигляд, але гарно вбраний юнак і спустився в сад. В обличчі його не було нічого незвичайного, та в очах світилися смуток і неспокій, які, проте, зникли, коли юнак вийшов із тісного приміщення назустріч відкритому обрієві. Він повернувся проти вітру, застєбнув пальто й кілька разів глибоко вдихнув свіжого повітря, від чого, видно, йому полегшало на душі. Потім він почав походжати вздовж поруччя, що відділяло сад від стрімкого схилу до озера.

Знизу долинав весняний гомін міста: у гавані двигтіли, обертаючись, парові крани, на трамвайних коліях скреготали вагони, свистіли ріжки сторожів на шлюзах, пахкали пароплави біля Шепсбру, гуркотіли, підстрибуючи на нерівній бруківці Кунгсбаке, омнібуси. Гамір і лайка в ятках рибалок, тріпотіння вітрил і прапорців на суднах біля пристані, крик чайок, сигнали горна на Шепсгольмі, вигуки вантажників на ринку в Седермальмі, стукіт дерев'яних черевиків на Гласбруксгатан, якою йшли робітники, — усе це справляло враження таких життя й діяльності, що в юнакові, мабуть, прокинулася енергія, бо тепер на обличчі в нього проступила впєртість, життєрадісність і рішучість, і коли він, перехилившись через поруччя, глянув на місто, що лежало внизу, то, здавалося, побачив у ньому ворога: ніздрі його затремтіли, очі спалахнули, і він підняв кулак, ніби хотів кинути виклик чи погрозити бідолашньому місту.

На церкві святої Катріни почало бити сьому, за нею озвалася меланхолійним дискантом церква Богородиці, потім Собор і Німецька церква додали свої басы, і скоро повітря спов-

нилося дзвоном усіх міських годинників, що відмірювали сьому годину; навіть коли вони один по одному затихли, ще довго чути було мирну вечірню пісню останнього: він мав вищий, ніж інші, тон, чистіший звук і швидший темп — справжня музика! Юнак слухав його й намагався визначити, звідки долинає той дзвін, бо він збудив у ньому якісь спогади. Спогади стали такі живі, що юнакове обличчя скривилося з болю, ніби в дитини, коли вона збагне, що лишилася самотною. Він і справді був самотний, бо його батько й мати спочивали на цвинтарі біля церкви святої Клари, звідки тепер долинав іще дзвін, і він був дитиною, бо досі вірив усьому — і правді, й казкам.

Дзвін на церкві святої Клари затих, і шурхіт чийось кроків по піщаній стежці вивів юнака із задуми. Від веранди до нього йшов низенький чоловічок із великими баками, із тонкими устами, яким він завжди намагався надати приязного, навіть добродушного виразу, в окулярах, що, здавалося, швидше ховали його очі від чужих поглядів, аніж допомагали бачити, у приплеснутому капелюсі й у доброму ще пальті, хоч із поламаними гудзиками. Штани в нього обвисли, а хода виказувала самовпевненість і несміливість водночас. Із його невиразного зовнішнього вигляду не можна було визначити, який у нього фах чи якого він віку. Він однаково скидався і на ремісника, і на службовця, а років можна було йому дати від двадцяти дев'яти до сорока п'яти. Утім товариство юнака, до якого він підходив, видно, лестило йому, бо він незвичайно високо підняв свого пом'ятого капелюха і склав губи в найдобродушнішу усмішку.

— Вам не довелося довго чекати, пане округний суддя?

— Ані хвилини: шойно вибило сьому. Дякую вам, що ви були такі ласкаві й прийшли, бо, мушу признатися, ця зустріч дуже багато для мене важить. Точніше сказати, від неї залежить моє майбутнє, пане Струве.

— О Господи!

Пан Струве лупнув очима. Він сподівався тільки посидіти за чаркою і не мав великого бажання вести поважну розмову, на що в нього, зрештою, були свої причини.

— А щоб нам ліпше розмовлялося, — вів далі юнак, — то, якщо не заперечуєте, ми посидимо тут у садку й вип'ємо по чарці грогу.

Пан Струве смикнув себе за правий бакен, обережно натягнув капелюха, подякував за запрошення, але був видимо занепокоєний.

— Найперше я прошу вас не величати мене більше округним суддею, — знов озвався юнак, — бо я ним ніколи не був, а працював тільки позаштатним референтом, та від сьогодні позбувся й цієї посади, і тепер я — просто Фальк.

— Тобто?!

Пан Струве мав такий вигляд, ніби втратив вигідне знайомство, проте залишився люб'язним.

— Ви людина ліберальних поглядів...

Пан Струве спробував перебити його, але Фальк повів далі:

— Я хотів поговорити з вами як зі співробітником вільнодумної «Червоної шапки».

— Та що ви, я там виконую дуже скромну роль...

— Я читав ваші блискучі статті з робітничих і всіх інших питань, які нас так хвилюють. Ми рахуємо цей рік третім і пишемо його римськими цифрами, бо минає три роки, як до парламенту обрано нових представників*, і скоро ми побачимо здійснення наших надій. Я читав у «Друзі селянина» ваші чудові життєписи провідних політиків, людей із народу, яким нарешті вдалося запровадити в життя те, що вони так довго виношували в думках. Ви один із найпередовіших людей, і я вас дуже поважаю!

Струве, в якого обличчя спохмурніло, замість засяяти від такої полум'яної хвали, вхопився за ці слова, як за рятівну соломину:

— Дозвольте сказати вам, що мені справді дуже приємно чути визнання моїх заслуг від такої молодого людини і, цього я не приховую, такої видатної особи, як ви, пане окружний суддя, але, з іншого боку, навіщо нам говорити про ці надто поважні, щоб не сказати сумні, речі тут, на лоні природи, першого весняного дня, коли все цвіте і сонце своїм теплом зігріває землю? Ліпше забудьмо про турботи й спокійно випиймо чарку. Вибачте, але я вважаю, що як старший... можу наважитись... і тому пропоную перейти на «ти».

Фальк, який сподівався викресати іскру, відчув, що замість кременя попав тільки в трут. Він прийняв пропозицію без особливого захвату. І ось тепер двоє нових побрати-

нів сиділи, не маючи про що говорити один із одним, хіба що про своє розчарування, яке й так було написано на їхніх обличчях.

— Я щойно казав тобі, — знов почав Фальк, — що сьогодні кинув службу й відмовився від канцелярської кар'єри, а тепер хочу тільки додати, що маю намір стати літератором.

— Літератором? О Господи, нащо? Як шкода!

— Шкодувати нема за чим. Тепер я хочу спитати тебе, куди мені звернутися, щоб отримати якусь роботу.

— Гм! Важко щось порадити. Звідусіль напливає чимало люду! Але тобі сюди пхатися не варто. Справді шкода, що ти кидаєш службу: шлях літератора — важкий шлях! — Струве намагався показати, ніби його дуже засмутив Фальків намір, але не міг приховати певного вдовolenня з того, що ще хтось опинився в біді. — Але скажи мені, через що ти кидаєш шлях, на якому тебе чекали пошана і влада? — спитав він.

— Пошана чекає тих, хто привласнює собі владу, а влада належить тим, хто має нахабство.

— Це вже ти казна-що плещеш! Не так воно страшно, як тобі здається.

— Не так? Ну, то я спробую пояснити тобі це інакше. Я змалою тобі одну з шести установ, у які я записувався. П'ять перших я зразу ж залишив із тієї простої причини, що там не було ніякої роботи. Щоразу, коли я приходив і питав, чи є якась робота, мені відповідали: «Немає». Я ніколи не бачив, щоб там хтось щось робив. А це ж були такі важливі установи, як Управління гуралень, Канцеля-

* Ідеться про виборчу реформу 1865 р., за якої нижчі прошарки суспільства отримали можливість обирати своїх представників до риксдагу. Втім на практиці ця реформа розчарувала демократичні сили Швеції. — Тут і далі — прим. пер.